

NME- leerroute

Schuilen bij het Engelermeer

Voorwoord

Burgers die de mouwen opstropen om Nationaal Landschap Het Groene Woud nog aantrekkelijker te maken zijn erg belangrijk voor de ontwikkeling van het gebied. Ze krijgen hiervoor alle ruimte: overheden en streekorganisaties stimuleren de inventiviteit van inwoners om ambitieuze ideeën te bedenken en om te zetten in concrete projecten. Het levert prachtige resultaten op. Zo ook de leerroute Schuilen bij het Engelermeer die door de Brede Bossche School De Kruiskamp is ontwikkeld vanuit het project Stapstenen van De Kruiskamp naar Het Groene Woud. Dit project heeft een financiële bijdrage van het Streekfonds Het Groene Woud ontvangen, waarmee wordt onderstreept dat Het Groene Woud grote waarde hecht aan het betrekken van inwoners bij groen, aan groene educatie voor kinderen en aan het vergroten van de biodiversiteit.

Namens Streekraad en Streekfonds Het Groene Woud veel succes toegewenst met dit goede initiatief.

Ger van den Oetelaar

Voorzitter Streekfonds Het Groene Woud;
Dagelijks Bestuurslid Streekraad Het Groene Woud,
portefeuille leefbaarheid

Inleiding

Al enige jaren gaan kinderen van Brede Bossche School De Kruiskamp minimaal een keer per jaar in groepjes de wijk in om te ontdekken wat er in de natuur te beleven valt. Maar er valt veel meer te ontdekken dan die ene keer struinen door het Beatrixpark, of waterdieren bekijken in de sloot, het voeren van de dieren van de kinderboerderij.

In kleine groepjes, bekapt met een rugzak vol materialen gaan de kinderen op stap om opdrachten uit te voeren. Voor de jongsten dicht bij school in het Beatrixpark en kinderboerderij, voor de iets ouderen kan het wat verder weg zijn. Het Schutskampspark, het bos achter de Admiraliteitslaan en voor de oudsten de Gement en de Moerputten.

3

Het ontdekken van de natuur in en om je eigen wijk leert kinderen respect te hebben voor die natuur. Wanneer mensen op jonge leeftijd dit respect ontwikkelen, krijgen ze ook respect voor anderen die gebruik maken van diezelfde omgeving. De burens, vrienden, medebewoners van de straat, van de wijk. Koppel daaraan de ontwikkeling van alle vier de basisscholen tot vreedzame scholen, dan ben je aardig op weg om van deze generatie kinderen een geweldig stel wijkbewoners te maken.

Wij roepen ouders en andere wijkbewoners op dit voorbeeld te volgen en samen te gaan werken aan een groene vreedzame wijk.

René Dullaart,
Manager BBS De Kruiskamp

‘Van de Kruiskamp naar Het Groene Woud, met stapstenen naar de natuur’

Kinderen genieten van de natuur in de eigen omgeving.

De NME- leerroutes zijn ontwikkeld om de kinderen van de Brede Bossche School De Kruiskamp kennis te laten maken met de natuur in de eigen omgeving. De kinderen van de school en uit de wijk kunnen genieten van de jaargetijden, van de rust in de natuur, ze leren de planten en dieren kennen, ze weten wat er beweegt, zingt, wat er eet en wat er gegeten wordt in de wijk en de natuur in en om de stad ‘s-Hertogenbosch.

De NME- leerroute is een praktische manier om met de klas de natuur in te trekken en is lesvervangend. Om de leerroutes op een speelse manier aan te pakken die goed aansluit bij de leerbehoefte van de kinderen, zijn ze opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Een verhaal over de natuur op het niveau van de leerlingen.
- 6 opdrachtenkaarten met toelichting bij bijzondere plekken
- 6 gekleurde palen op de route waar de opdrachten gedaan worden.
- Plattegrond van de route
- Rugzak met spullen om de opdrachten uit te kunnen voeren.

Elke NME- leerroute heeft een boekje voor docenten en voor de leerlingen een werkblad. De rugzakjes staan klaar in het NME- lokaal op school.

Er zijn 8 NME- leerroutes ontwikkeld, dit zijn:

1. NME- leerroute Bijtjes van het Beatrixpark
2. NME- leerroute De schatten van het Beatrixpark
3. NME- leerroute Vlinders in de Kruiskamp
4. NME- leerroute De Konijnenschool
5. NME- leerroute Bomen in het Schutskampspark
6. NME- leerroute Schuilen bij het Engelermeer
7. NME- leerroute Vogels in de Gement
8. NME- leerroute Struinen in de Moerputten

‘Van De Kruiskamp naar Het Groene Woud, met stapstenen naar de natuur’

BBS De Kruiskamp heeft fruitbomen geplant en een ecologische oever aangelegd om de biodiversiteit in het Beatrixpark te vergroten en een mooie groene omgeving te realiseren op loopafstand van de school. Op deze manier willen we kinderen de kans geven om de natuur in de eigen omgeving beter te leren kennen en waarderen en ervoor zorgen dat de biologielees buiten gegeven kan worden. Deze leerroutes worden geïntegreerd in het schoolsysteem en in het aanbod van naschoolse activiteiten en in de wijk.

De NME- leerroutes bieden de basisscholen de mogelijkheid om natuureducatie vorm te geven en met de kinderen de natuur in te trekken. De kinderen kunnen zo natuurkennis en -ervaring opdoen in de eigen omgeving.

Alterra, een landelijke natuurorganisatie heeft in onderzoek aangetoond dat het opdoen van ‘eerste handservaring’ op jonge leeftijd, het ervaren van de natuur in eigen hand, de kans vergroot dat mensen op latere leeftijd met meer respect omgaan met natuur, milieu en landschap.

Structurele inbedding van NME

Alle basisscholen in De Kruiskamp werken samen aan natuur- en milieueducatie (NME) . Ook elders in de stad worden initiatieven genomen om NME structureel in te bedden. Samen met de NME-coördinatoren van de basisscholen zijn leerroutes ontwikkeld en worden diverse initiatieven genomen om natuureducatie handen en voeten te geven. Zowel vrijwilligers als professionals zetten samen hun schouders er onder. Op deze wijze wordt het netwerk vergroot en samengewerkt om natuur- en milieueducatie te ontwikkelen in de stad 's-Hertogenbosch.

Het Engelermeer

Verhaal voor de docenten.

Verhaal voor de leerkrachten; Het Engelermeer

Even stilstaan bij de historie van het gebied want de plas het Engelermeer is waarschijnlijk een restant van een oude stroomgeul van de Maas van vóór de 13e eeuw. Dit is een bijzondere plek vanuit het verleden. Op dit moment is het een natuurgebied van 58 ha groot dat wordt beheerd door Staatsbosbeheer. In het natuurgebied is een eendenkooi, open water, moerasbos, veenmosarm rietland en cultuurland. Het moerasbos behoort tot het elzenrijk essen-iepenbos en het droog essen-iepenbos. In 1990 werden geiten ingeschaard om het oprukkende struikgewas in te tomen. Het riet wordt tegenwoordig gemaaid in plaats van afgebrand. De eendenkooi is in gebruik als tel- en ringstation en ook is het een rustgebied voor watervogels.

Er zijn voorzieningen aangelegd voor de ooievaar en de oeverzwaluw, zoals een zwaluwenwand, die omstreeks 2005 werd aangelegd. Deze vogel broedde hier al sinds het begin van de afgravingen. Ook een vleermuiskelder werd in 2005 gebouwd.

Het hele terrein bestaat uit een zandwinplas (het Engelermeer), waarvan de zuidwestkant in gebruik is als strandzwembad. Aan de noordwestkant werd tot 2014 zand afgegraven.

In het kooibos komen oude eiken voor die vroeger geknot werden.

In de bomen huisvesten nu rosse vleermuizen. De grienden ten zuiden van de kooi dragen de naam Beverspijken. Het moerasbos, de rietlanden en het grasland zijn nu het domein van reeën, die we zeker tegen kunnen komen, in ieder geval hun sporen.

De westzijde van het natuurgebied bestaat uit een reliëfrijk en gevarieerd landschap van water, grasland en bosjes. In dit deel van het gebied grazen bokken van het oude ras de Veluwe landgeit.

Het gebied is ontstaan in 1985 in een natuurbouwproject. Sommige heuveltjes bestaan uit puur zand. Hierop groeien verschillende soorten heischraal grasland zoals het muizenootje. In het bos op de

klei groeit schaafstro, een zeldzame paardenstaart en breedbladige wespenorchis.

Over de dorpskern Engelen, Dit is een onderdeel van de gemeente 's-Hertogenbosch en is gelegen aan de Dieze en het Diezekanaal. Om iets meer te weten van de omgeving van het meer van Engelen, is uit archeologisch onderzoek gebleken dat er al in de IJzertijd bewoning was op de plaats van het huidige Engelen. Echter, pas in 815 wordt er melding gedaan van het dorp Angrisa, het huidige Engelen.

Het is een bijzondere plek om te zijn en dit biedt zeer afwisselende natuur waar veel te beleven is en een uitdagende omgeving voor kinderen. Zeker omdat zij eerder bekend zullen zijn met het deel waar het zwembad is. Nu kunnen zij ook kennis maken met de natuur om het water.

Schuilen bij het Engelermeer

Verhaal voor de kinderen.

Meer van Engelen heeft deze naam niet omdat er een engel is verschenen maar de naam heeft te maken met de naam die het gebied vroeger had. Zoals ook het dorp Engelen en de Engeler Schans die in de omgeving te vinden zijn.

Het engelermeer is een afwisselend gebied waar je kunt zwemmen, dat is waarschijnlijk wel bekend. Maar het is ook een plek met bijzonder mooie natuur. Er is een afwisselend landschap met veel water, bomen en struiken, veel rietland en open plekken met gras en heide. Dat maakt de natuur gevarieerd en bijzonder.

Er was vroeger een eendenkooi, een plek waar de kooiker de eenden ging vangen om deze te verkopen aan de mensen voor het vlees. Dit was een welkom hapje. De kooiker, de man die de eendenkooi regelde werkt in de eendenkooi samen met het kooikerhondje. Het hondje is onmisbaar bij het vangen van de eenden.

Er zijn veel watervogels, roofvogels en zangvogeltjes, dus je kunt hier van alles horen.

Er lopen hier geiten maar er komen ook reeën voor, dus als je oplet is er veel te zien.

Het is er zompig en moerassig en er staan bijzondere planten die je kunt voelen en ruiken.

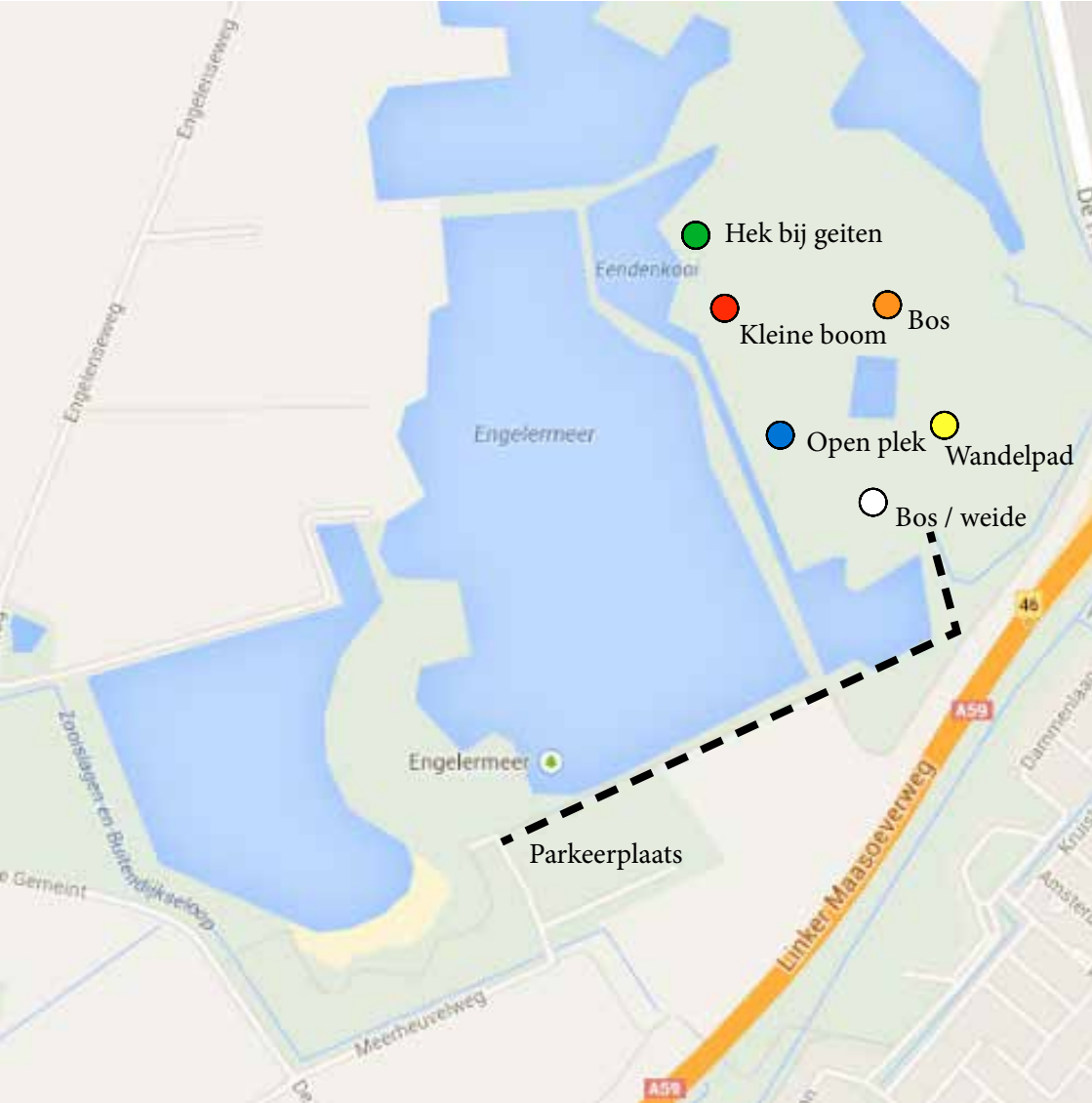
Daarnaast zijn er erg veel verschillende soorten bomen en struiken die de vogels beschutting bieden en besjes en insecten om op te eten.

We gaan het gebied het Engelermeer ontdekken door er allerlei opdrachten te doen en zo het gebied beter te leren kennen.

Hoofdthema van de route is: wat hebben dieren nodig?

Routekaart met opdrachtenpalen

Er staan geen palen langs de route. Zoek zelf mooie plekken, plaats hier de haring en ga in kleine groepjes de opdrachten doen.

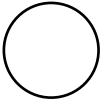
NME- leerroute is bereikbaar via de parkeerplaats bij het zwembad. Daarna volg je het pad naar rechts. Verder de route aanduiding volgen tot het open stuk in het gebied.

11

— — — NME Leerroute Schuilen bij het Engelermeer

Opdrachtenpalen:

- Voedsel voor dieren
- Speuren naar de Eendenkooi
- Verschuilen of je laten zien
- Nestelen en beschermen
- Vluchten of vangen
- Geiten en andere dieren

Opdracht 1

Voedsel voor dieren

Dieren halen hun energie uit voedsel. Want zonder voedsel kun je niet leven. Eten en gegeten worden is een feit in de natuur. Zo hebben alle dieren een plekje in de voedselketen. Bijvoorbeeld, de vos eet een konijntje en een konijntje eet gras. Gras neemt met hun wortels voedsel op uit de bodem om te kunnen groeien. De bodem is samengesteld uit de ondergrond, zand of klei maar ook uit vanalles wat uit de lucht op de grond valt. De bodem ontstaat doordat kleine diertjes en schimmels humus maken door blaadjes op te eten en weer uit te poepen. Deze poep komt ook weer in de bodem terecht. Hierdoor kunnen bomen, struiken en planten weer groeien. Aan struiken en bomen groeien weer besjes en zaden die weer als voedsel dienen voor vogels en allerlei andere dieren. Deze cyclus is een voorbeeld van de voedselketen.

Wat eten dieren en waar halen ze het voedsel vandaan?

De eekhoorn verzamelt veel noten in de herfst.

locatie: bos / weide

Opdrachten:

1. Elk kind krijgt een bordje en verzint een dier die in de omgeving leeft. Bijvoorbeeld een ree, vos, egel, mol, sprinkhaan, konijn, geit, torenvalk of specht.
2. Vervolgens ga je op het 'bord' voedsel verzamelen van je dier in de buurt.
3. De begeleider dekt de tafel, door met takken een vierkant te maken op de grond.
4. De volle borden worden op een 'fantasie' tafel gezet en wordt gezamenlijk uitgelegd voor welk dier het bord eten bedoeld is.

13

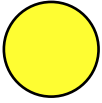
Reserve opdracht, Sporen van mens en dier.

Op zoek naar diersporen en op zoek naar sporen van de mens.

We vertellen elkaar welke dieren we gevonden hebben en welke sporen we van de mens gevonden hebben. Vertel elkaar hoe de sporen er gekomen zijn.

benodigdheden:

plastic bordjes, zoekkaart sporen, afvalknijper en afvalzak

Opdracht 2

Speuren naar de eendenkooi

Vroeger was er een eendenkooi bij het Engelermeer. In de eendenkooi werd op een speciale manier op eenden gejaagd. De eenden waren een lekkernij en stond op de menukaart bij rijke en arme mensen. Eendenborst is nog steeds een geliefd gerecht, denk maar aan peking-eend, een lekkernij bij Chinese restaurants. Misschien heb je zelf ook wel eens eend gegeten?

De kooiker, de man die in de eendenkooi werkte, leefde van de jacht op eenden. Samen met het kooikershondje. Het kooikershondje maakte de eenden nieuwsgierig en lokte deze de vangpijp in. Het hondje was hierbij onmisbaar want als het zijn werk goed deed, kon de kooiker de pijp afsluiten en zaten de eenden gevangen. Er waren lokeenden in de kooi. Voor de kooiker was een huisje om te schuilen voor als het slecht weer was.

Een eendenpoot als symbool.

locatie: wandelpad

Opdrachten:

1. Neem de fotocollage uit de rugzak en zoek de sporen van de eendenkooi langs het pad.
2. Kijk op het pad of je alle sporen van de fotocollage kunt vinden .
3. Bedenk met de foto's van de collage een verhaal over de eendenkooi, met de volgende woorden: eendenkooi, kooiker, kooikershondje, eenden, jacht, herfst, eendenborst. Het verhaal eindigt met de zin..... en samen gingen ze aan tafel om een heerlijke / afschuwelijke maaltijd te nuttigen. Kies eerst hoe je het verhaal wilt laten eindigen.
4. Reserve opdracht
Zoek langs het pad de sporen van de mens (afval) en verzamel deze in de afvalzak. (gebruik de knijper en handschoenen)

15

Benodigdheden: fotocollage, afvalzak en afvalprikker en handschoenen.

Opdracht 3

Schuilen of je laten zien

In de natuur is het belangrijk om te weten op welke plekken je kunt schuilen. Soms voor het slechte weer, de wind en de regen. Soms om te voorkomen dat je wordt opgegeten. Want haast elk dier heeft een vijand. Denk maar konijntjes die opgegeten kunnen worden door een vos. De egel die dol is op regenwormen en libellen die opgegeten kunnen worden door kikkers en rupsen die opgegeten kunnen worden door het roodborstje. Daarom is het goed om te weten waar je kunt schuilen. Maar soms wil je je ook laten zien. Een vogel fluit een mooi liedje om een vrouwtje te lokken. De vos speelt in de natuur met zijn leeftijdsgenootjes en een reebok burlt om aandacht te krijgen van de hinde.

We gaan plekken zoeken waar dieren zich veilig voelen. Maak groepjes van twee. Elk groepje ontvangt enkele vlaggetjes om de opdracht te doen.

Wie zit daar in de boom?

locatie: bos

Opdrachten:

1. Zoek een schuilplek voor dieren.

- zoek een schuilplek voor de egel tegen de vossen of
- zoek een schuilplek voor het roodborstje om zijn eitjes in te leggen, of...
- zoek een schuilplekje voor de duizendpoot zodat de vogel hem niet kan vinden.....

Kies een dier en zoek het plekje in de omgeving waar je dier naar toe gaat om te schuilen en zet hier een vlaggetje.

Dit doen we in groepjes van twee personen.

2. Bescherm je ei.

17

Eieren in een vogelnest zijn niet altijd veilig. Zo wil een eekhoorn of vos nog wel eens eieren stelen.

Maak met materialen uit het bos een stellage die je zo **hoog** mogelijke bouwt binnen een afgesproken tijd, zodat de dieren er niet bij kunnen. Wie legt het ei het hoogst?

Als ieder groepje klaar is, gaan we bij elkaar kijken waar de vlaggetjes staan, de kinderen vertellen elkaar waarom ze de plek hebben gekozen voor hun dier.

Daarna gaan we kijken naar de stellages die de kinderen hebben gebouwd en waar ze de eieren hebben neergelegd. Met een meetlat meten we welke groep het ei het hoogst heeft weggelegd.

Benodigdheden: vlaggetjes en ei, meetlat.

Opdracht 4

Nestelen en beschermen

In het voorjaar komen de dieren uit de natuur tevoorschijn. De das en de egel komen van hun plek waar ze de winterslaap hebben gehouden. De vogels die naar warme landen waren vertrokken in de herfst keren in het voorjaar weer terug. Zij gaan allen een plekje zoeken om te paren en hun jongen groot te brengen. Hiervoor kiezen ze een veilige plek in de natuur.

Zo blijven de jonge konijntjes onder de grond. Zij zijn te klein om tevoorschijn te komen en nog kaal en worden gezoogd door hun moeder.

De jonge grutto is een weidevogel en heeft al veren als hij uit het ei komt en kan meteen lopen. Zij worden nestvlieders genoemd. Terwijl het jonge roodborstje kaal geboren wordt en enkele weken in het nest gevoed wordt door de moeder met pieren en insecten en is daarom een nestbljver.

Dit betekent dat het voor veel dieren anders is. Kijk maar goed om je heen dan zie je de verschillen.

Het nestje van de meerkoet ligt midden op het water.

locatie: open plek

Opdrachten:

1. De kinderen gaan in een kring staan (hermelijntjes) en één kind in het midden (= moeder roodborst). Moeder roodborst krijgt een blinddoek voor en aan haar voeten wordt een ei gelegd.
2. De hermelijnen (de andere kinderen) krijgen om de beurt de kans om het ei te pakken. Zij worden door de begeleider aangewezen en sluipen zachtjes naar het midden en proberen een ei te pakken.
3. Het kind in het midden luistert of zij/hij een geluid hoort en wijst de kant op waar het geluid vandaan komt. Als het roodborstje in de juiste richting wijst moet de hermelijn naar zijn plaats terug in de kring.
4. Als een kind het ei heeft gepakt wordt er gewisseld.

19

Reserveopdracht: kinderen krijgen in groepjes van twee een blinddoek, één kind doet de blinddoek voor, het andere kind begeleidt degene die de blinddoek voor heeft. Ze gaan samen de omgeving verkennen door naar een boom te wandelen en deze te laten voelen. Te wandelen door het gras, heuvel op heuvel af etc. Maak een afspraak hoever de kinderen mogen wandelen. Na de afgesproken tijd wordt de blinddoek gewisseld.

Benodigdheden: ei en blinddoeken.

Opdracht 5

Vluchten of vangen

Alle dieren hebben een instinct. Het instinct beschermt en waarschuwt of geeft een signaal, waar we als mens geen weet van hebben.

Bijvoorbeeld, de vogeltrek ontstaat doordat het instinct het signaal geeft dat het koud wordt en het belangrijk is voor vogels om naar warme landen te vertrekken. Maar er zijn nog veel meer dingen die we niet weten, bijvoorbeeld over de torenvalk. De torenvalk is een kleine roofvogel die al vliegend in de lucht stil kan hangen door hard met zijn vleugels te slaan ('bidden'). Het is een echte muizenjager. De torenvalk kan al biddend de grond afzoeken. Meestal zoekt hij niet naar de muis zelf maar naar het urinespoor. Torenvalken kunnen namelijk ultraviolette kleuren zien, die in de urine van muizen zit. Zo weet de torenvalk waar de muizen te vinden zijn. Muizen zijn erg vlug maar het is moeilijk om te ontsnappen aan de scherpe blik van de torenvalk.

Kijk maar eens rond, de torenvalk vliegt ook bij het Engelermeer.

En andere dieren kunnen weer heel hard lopen. Zo kan een haas 70 kilometer per uur lopen en een zandloopkever die maar 2-3 cm groot is, kan 8 km/u lopen;

Weet je hoe hard een mens loopt per uur gemiddeld?

Hebben mensen eigenlijk ook een instinct?

locatie: kleine boom

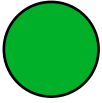

Opdrachten:

1. We kiezen een boom in de omgeving en gaan verkennen welke dieren zich hierin hebben verstoppt.
2. We leggen de witte bak op de grond, onder de boom, vlakbij de stam.
3. We schudden aan de boom en kijken welke dieren naar beneden vallen in de witte bak. De dieren die uit de boom naast de witte bak vallen, leggen we er in.
4. Deze diertjes verzamelen we in de loeppotjes en in de witte bak en gaan de dieren bekijken en de namen van de dieren opzoeken.
5. Ook speuren we in de boom naar gallen en vraatplekken op de bladeren en kijken of hier kleine beestjes in zitten.
6. Pak de zoekkaarten bodemdieren, gallen en wespen en insecten en rupsen. Zoek de dieren op die je hebt gevonden.
7. Laat elkaar zien wat je hebt ontdekt, tel de pootjes, vleugeltjes, snuitje met of zonder neus en andere bijzondere kenmerken. Kijk goed hoe de dieren eruit zien. Vertel elkaar wat je opvalt bij de kleine dieren die je hebt gevonden.

21

Benodigdheden: zoekkaarten bodemdiertjes, gallen en wespen, insecten en loeppotjes en witte bak.

Opdracht 6

Geiten en andere dieren

Geiten zijn al heel veel jaren belangrijk voor de mens, voor het vlees, de melk en gezelschap. Er zijn veel dieren die een bepaalde functie hebben, zo beschermt de hond het erf en bewaakt het huis. De kat doet aan ongediertebestrijding door muizen te vangen. De koe geeft vlees en melk en van de huid worden schoenen en banken gemaakt. De schape levert wol voor dekens en een warme trui in de winter. De bij verzamelt honing die door de imker wordt geoogst. Het varken geeft vlees en van de huid worden tassen gemaakt. Kippen en de haan zorgen ervoor dat we gewekt worden en voor vlees en eieren. De hamster is onze knuffel en het paard werkt op het land en trekt de paardenkar. Zo hebben mensen haast altijd wel dieren om zich heen.

Geiten geven melk en vlees om te drinken en eten.

locatie: hek bij geiten

Opdrachten:

1. Speel het bekende 'wie is het' - spel met dieren.
2. Een persoon is de spelleider.
3. De spelleider geeft elk kind een haarband met de naam van een dier, zo, dat alleen de andere kinderen dit zien. Het kind stelt vragen om er achter te komen welk dier hij/ zij is door vragen te stellen die alleen met ja/nee beantwoord mogen worden. Totdat het duidelijk is wie hij/ zij is.
4. Speloptie 1: in de kring gaan de kinderen om de beurt vragen stellen aan elkaar, totdat het kind geraden heeft welk dier hij/ zij is.
5. Optie 2; de kinderen lopen door elkaar en stellen elkaar vragen, totdat iedereen geraden heeft welk dier hij/ zij is.
6. Welk dier ben jij?

23

Benodigheden: haarband met dierennaamkaartjes en hoofdbanden.

De Buitenles

Vorbereiden

Bij opdracht 'groen', het dierenspel, is een begeleider nodig.

Instructie aan de kinderen en begeleiders en letten op:

Rust nemen bij het uitvoeren van de opdrachten.

Stimuleren van zelfstandig werken en samenwerken.

Laat de kinderen opschrijven wat ze niet weten, dan kunnen ze dit op een later tijdstip opzoeken op internet of in de bibliotheek.

Leg de relatie tussen de activiteit in de natuur en het werkboek op school.

Afspraken maken over het vervoer en de begeleiding.

Doen

De kinderen maken een collage van een voedselketen, door uit natuurtijdschriften te knippen en plakken.

De kinderen zoeken de woningen op van verschillende dieren en hun leefgewoonten.

Maken

De kinderen maken een nest voor dieren.

De kinderen maken in de klas een seizoenstafel met kenmerken van de voedselketen.

De kinderen vlechten een mand van wilgentenen.

De buitenles

Stap 1: Samen op pad.

- Het verhaal voorlezen bij de start van de NME- leerroute
- De route wandelen met de hele groep.
- Bij de gekleurde palen stilstaan en tijd nemen om de toelichting bij de opdracht voor te lezen.

- Een verzamelplek afspreken

Stap 2: Instructie geven.

- Maak afspraken hoe lang de kinderen werken aan de opdrachten.
- Verdeel de groep in kleine groepjes (met begeleider).
- Iedere groep krijgt een rugzak mee en de kleur van de rugzak geeft aan bij welke paal de groep gaat beginnen.

Stap 3: De kinderen gaan in kleine groepjes aan de slag met de opdrachten.

Stap 4: Verzamelen en in het kort ervaringen uitwisselen.

Stap 5: Samen, weer veilig terug naar school

25

Verwerken en terugkijken

Reflecteren

De kinderen maken een (ganzenbord)spel over de voedselketen.

De kinderen vertellen elkaar wat ze leuk / niet leuk vonden over het bezoek aan het Engelermeer.

Integreren

De kinderen maken een verhaal over schuilen of je laten zien, vluchten en vangen, vanuit hun eigen ervaring van spelen in de wijk. De kinderen nodigen hun ouders uit om nogmaals het Engelermeer te bezoeken.

Instructie voor de begeleiders

Hoe gaan we de natuur beleven?

De kinderen doen in de natuur kennis en ervaring op en beleven de natuur op eigen wijze.

Geef aan dat je stil bent in de natuur en dat je je rustig gedraagt om de vogels en zoogdieren die in de natuur leven niet te laten schrikken of te verjagen.

Het uitgangspunt is dat je op bezoek bent in de natuur, het leefgebied van de planten en dieren die er voorkomen. Zij zijn van het natuurgebied afhankelijk voor hun voedsel, beschutting, zonlicht om te groeien, ruimte om te bewegen etc. Ze wonen hier tenslotte.

Het is belangrijk om de kinderen te laten spelen en zelf de natuur te laten ontdekken zodat ze er zo achter komen wat zij zelf interessant en leuk vinden.

Tips voor de begeleiders van de kinderen:

- de aandacht gaat uit naar de groep kinderen die aan je zijn toevertrouwd;
- neem samen met de kinderen het verhaal en de opdrachten door, natuurlijk is het prima om samen te lezen;
- als je de kinderen instructie geeft of je wilt iets vertellen, zorg er dan voor dat de kinderen in een kring staan met de neuzen naar het midden;

- de groepjes blijven bij elkaar;
- stimuleer zelfstandig werken, ontdekken, actieve verwondering en fantasie bij de kinderen;
- zorg voor een basisrust in de groep;
- corrigeer als je het nodig vindt, dat biedt duidelijkheid aan de kinderen en zo laat je merken dat je de uitgangspunten belangrijk vindt;
- laat de kinderen zoveel mogelijk vrij hun gang gaan;

27

Als je in de natuur bent geweest controleer dan altijd of er teken op het lichaam zijn achter gebleven en vertel de ouders hierop toe te zien.

Schoenen? Of toch beter laarzen aan...

Colofon

Dit is een uitgave van BBS De Kruiskamp.

Dit boekje kunt u bestellen bij BBS De Kruiskamp:

Email: info@bbsdekruiuskamp.nl

Telefoon: 073-8225182

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

